

זכרון עולם

האשה החשובה ודפית צדקה וחסד

מרת ורדה שניצר

ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הר"ח ח' ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

חז"ם סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל

ב"ר מנחם מנדל ז"ל

תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת זבחים נ"ו-ס"ב ♦ טהרות ח', ה' - ח', ח'

בס"ד, י"ח חשוון תשפ"ו

גליון מס' 1381

השבוע בגליון

♦ הפתרון המבריק של בעל ה"אבני נזר" למאחרי השבת בליל הסדר

♦ "אפיקומן" - המצה האחרונה

♦ "חצות" - אין כזה רגע

♦ לא צריך זמן כדי למות

♦ הקרבן הזקן ביותר

♦ זקנה היא מושג יחסי

♦ מגילת בית המקדש ומהות המזבח

♦ כמה פעמים החמה שוקעת?

♦ המחלוקת לגבי זמן השקיעה

♦ עד מתי ניתן להתפלל תפילת מנחה

♦ אכילת סעודת ליל הסדר לאחר חצות

♦ שני דיני אכילה בקרבן פסח

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם

להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

זו תורה!!!

חבוש בכובע הקסקט שלו סובב העגלון בביישנות בין ספסלי הישיבה, ובלע בעיניו החומות את כל מי שנקרע בדרכו, עד שלבסוף איתר את הנער שחיפש, תקע לידיו שקית נייר קמוטה והסתלק כלעומת שבא **באותו** רגע הונחה אבן יסוד בבניין נפשו של מי שעתיד לצמוח ברבות הימים לתלמיד חכם ורב בישראל, ויותר מכך, בחבילה זו היתה טמונה מסירות נפשם של יהודים מדור העבר, שאמונתם בבורא והשתוקקותם לקיום התורה ולמצוותיה כה עזים היו, עד כדי כלות הנפש, שלא חשו כלל כי מעשה גבורה עושים המה, או כי אורח חייהם ראוי להיחרת בלב הדורות הבאים. אך הוא ראוי גם ראוי **קורא** יקר, הפנה את תשומת ליבנו לסיפור מאלף ביותר, שיש בו כדי לחשוף מעט ממסירותם המופלאה לתורה של אבותינו ואמהותינו, לא לפני דורות רבים כל כך.

מספר שנים לפני שהחבילה שאנו עוסקים בה נשלחה מעיירה שכוחה בפולין, ויסקוקה, פסע ילד בן תשע מבית מט-ליפול באותה עיירה, בדרכו ללמוד תורה. אביו, רבי נתנאל דוד, איש תמים וצדיק, ואמו יראת האלוקים, שלחוהו לישיבת ר' מייכלס שבוילנא העיר **ילד** בן תשע.

שם, בישיבת ר' מייכלס, שקד הילד על התורה ועל העבודה לשביעות רצונם המלאה של הוריו. לא פעם

דף נו/א מנין לדם הקרבן שנפסל בשקיעה"ח

כמה פעמים החמה שוקעת?

כולנו מכירים את שיטת רבינו תם, אשר הנוהגים לפיה מסיימים את תעניתם בשעה שרבים כבר סועדים את ליבם. סוגייתנו מהווה ציר נכבד לדיון מהותי זה ב"שקיעת החמה". תחילת הדברים בדברי גמרתנו, כי דם קרבן שלא נזרק על המזבח נפסל בשקיעת החמה.

כידוע, זמן תפילת מנחה הוא עד הערב (ברכות כו/א), אלא, שבגמרא לא התפרש "ערב" זה אימתי הוא. יש מן הראשונים (תלמידי רבינו יונה ברכות שם) שכתבו, כי מאחר שתפילת המנחה היא כנגד קרבן תמיד של בין הערביים (ברכות שם), ובסוגייתנו מבואר, כי דם הקרבנות נפסל בשקיעת החמה, הרי שסוף זמן תפילת המנחה, הוא ב"שקיעת החמה". משהגענו למסקנה, כי "עד הערב", היינו, עד "שקיעת החמה", כל שנותר לברר הוא אימתי "שקיעת החמה".

המחלוקת לגבי זמן השקיעה: ובכן, בנושא זה נחלקו גדולי הדורות. לדעת הגאונים (שו"ת מהר"ם אלשקר סימן צ"ו), "שקיעת החמה" הוא הזמן שבו כדור החמה שוקע [ולאחר מכן בין השמשות, היינו, ספק לילה לדעת רבי יהודה, עיין שבת לד/ב עיין שם]. אולם, לדעת רבינו תם שתי שקיעות יש. האחת, כאשר גוף השמש נסתר מעיינינו. והשניה, זמן רב אחר כך (ראה "מגיד משנה" הל' שבת פ"ה הל' ד' ועוד), ובלשון בעלי התוספות (ד"ה "מנין") "תחילת שקיעה" ו"סוף שקיעה". עד השקיעה השניה, לשיטתו, הרי זה יום גמור, אף שהשמש שקעה זה מכבר. לדעתו, כאשר חז"ל אמרו "שקיעת החמה", כוונתם לשקיעה ראשונה, וכאשר הם התבטאו בלשון "משתשקע החמה", כוונתם לשקיעה השניה. ואכן, את גמרתנו בה מבואר, כי הדם נפסל בשקיעת החמה, מפרש רבינו תם, כי הוא נפסל ב"שקיעה השניה" (עיין שם בתוס' ובספר הישר שבת קפ"א, בדפוס חדש סימן רכ"א בספר "הרוקח" סימן נ"א). - איננו נכנסים כעת לשאלה מתי היא ה"שקיעה השניה", שהיא נידון ארוך בפני עצמו.

ואילו בעלי התוספות (שם) נקטו בשיטה מעניינת. ברור, הם אומרים, כי שקיעת החמה היא ב"שקיעה השניה", אך דם קרבן התמיד נפסל כבר בשקיעת החמה הראשונה [עיין "שיטה מקובצת" שכתב כן בשם ר"ת. אך כבר הקשה בספר "אור המאיר", פ"ב סימן א', שמדברי ר"ת בספר הישר הנ"ל מוכח שאינו סובר כן].

זעילוי נשמת

הר"ר **אריה דוד** ז"ל

ב"ר משה מאיר הכהן פינק ז"ל

נלב"ע כ"ב בחשוון תשס"ה

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **שולמית** ע"ה

ב"ר שלמה לייב ז"ל

נלב"ע י"ז בחשוון תשפ"א

תנצב"ה

הנוצח ע"י הר"ר **דב פריימן** ומשפחתו - רחובות

זעילוי נשמת

הר"ר **יוסף דוד לנדאו** ז"ל

ב"ר יעקב שמעון ז"ל

נלב"ע כ' בחשוון תשל"ה

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים ברנד** וזוג' מרת **חנה** שיחיו - גבעתיים

לעילוי נשמת

מרת **טובה בורנשטיין** ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' בחשוון תשנ"ב **תנצב"ה**

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

עד מתי ניתן להתפלל תפילת מנחה: מעתה, לשיטת הגאונים, יש לסיים את תפילת מנחה עד שקיעת כדור החמה, ואילו לשיטת רבינו תם, ניתן לסיים תפילה זו עד "שקיעה השניה". ואילו בעלי התוספות, אף שהם סוברים כרבינו תם, יתכן שיורו כי יש לסיים את תפילת המנחה עד "שקיעה הראשונה", שכן, תפילת המנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים, והם הרי סוברים, כי לא ניתן לזרוק את דמו של קרבן התמיד לאחר "שקיעה הראשונה" (וכדברי תלמידי רבינו יונה).

להלכה, כתב ה"משנה ברורה" (סימן רל"ג ס"ק י"ד): "לכתחלה, צריך כל אדם ליזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא, דהיינו, שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעיינו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אחר כך בצבור" [ראוי לציין את דברי ה"לבוש", שם, שדעתו, כי מניין שעות היום הוא מהנץ החמה עד השקיעה, ולפי זה אין להתפלל מנחה לאחר שקיעת החמה, על אף שדעתו כרבינו תם. וכבר תמה על כך ה"מנחת כהן", ועיין בספר "משנת אליהו", להגרא"א מיישקובסקי זצ"ל, פסחים סימן ט"ז].

דף נו/ב ואינו נאכל אלא עד חצות

אכילת סעודת ליל הסדר לאחר חצות

במשנתנו נאמר, כי "הפסח אינו נאכל... אלא עד חצות" הלילה, וגמרתנו מבארת, כי משנה זו היא כדעת רבי אלעזר בן עזריה, אך לדעת רבי עקיבא, מן התורה קרבן הפסח נאכל עד עלות השחר [ורבן הם שהגבילו את אכילתו עד חצות, כהוראתם לגבי יתר הקרבנות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא יגלוש באכילתו לזמן האסור באכילה].

שני דיני אכילה בקרבן פסח: הגאון רבי מאיר שמחה מדוונינסק זצ"ל, בעל ה"אור שמח" (הל' חמץ ומצה פ"ו הל' א') מחדש, כי גם לדעת ר"א בן עזריה, מן התורה רשאי אדם לאכול קרבן פסח לאחר חצות, אלא, שלדעתו את מצוות אכילת "בשר הפסח" יש לקיים עד חצות בלבד. כלומר, שני דינים שונים יש בקרבן פסח. א. מצוות אכילת קרבן, ככל הקרבנות, היינו: על בעל הקרבן מוטלת החובה שהקרבן ייאכל, גם אם לא על ידו. ב. מצוות אכילת בשר פסח, היינו: מצווה על כל יהודי לאכול **בעצמו** מבשר קרבן הפסח. לדעת ר"א בן עזריה, את מצוות אכילת בשר הפסח יש לקיים עד חצות, אך דין "אכילת הקרבן" אינו פורח בחצות. הא ראיא, כי קרבן פסח נחשב "נותר" [בשר קרבן שנותר מעבר לזמן הקצוב לאכילתו] **רק בבוקר!** (ועיין "זבח תודה", ועיין עוד מ"מ וציונים באוצר מפרשי התלמוד פסחים כ/ב).

נחלקו הראשונים (עיין "זבח תודה" כאן שציין את שיטות הראשונים), אם הלכה כר"א בן עזריה או כרבי עקיבא. לגבי אכילת האפיקומן, ה"שולחן ערוך" (או"ח סימן תע"ז סעיף א') פוסק: "ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות". זאת, מאחר שהוא נאכל זכר לקרבן הפסח, ויש לחשוש לדעת הראשונים הפוסקים כדעת ר"א בן עזריה, שזמן אכילת הפסח הוא עד חצות ("ביאור הלכה" שם) [ועיין שם ב"משנה ברורה" ס"ק ו' שכ"ש כזית ראשון צריך לאוכלו קודם חצות. ואם איחרו בדיעבד יאכל ולא יברך על אכילת מצה].

מאחר שאין לאכול מאומה לאחר האפיקומן, כדי שלא יכלה טעם המצה מן הפה, מאחרי השבת, שמאריכים בסיפור יציאת מצרים, אינם מספיקים ליהנות מכל מטעמי החג, משום שלפני חצות הם מזדרזים לאכול מן האפיקומן וסעודתם מסתיימת בכך.

הפתרון המבריק של בעל ה"אבני נזר" למאחרי השבת בליל הסדר: בעל ה"אבני נזר" זצ"ל (שו"ת או"ח סימן שפ"א), הגה רעיון חדשני, שלפיו ניתן להמשיך לאכול גם לאחר אכילת האפיקומן. לדבריו, יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה, רק בזמן שניתן עדיין לקיים את המצווה, היינו: לר"א בן עזריה עד חצות ולרבי עקיבא עד עלות השחר, אך לאחר שחולף זמן זה, ניתן לאכול כל מאכל, כפי שאין חולק על כך, שבבוקרו של יום טוב ניתן לאכול כל מאכל בלא חשש שמא יפוג טעם האפיקומן. מעתה, טרם חצות, יכול הסועד ליטול את האפיקומן ולהכריז, כי אם הלכה כדעת ר"א בן עזריה, הוא מבקש לקיים כעת את המצווה, ואם הלכה כדעת רבי עקיבא, הוא אינו מתכוון לקיים את המצווה. או אז, יאכל את המצה וימתין עד שתחלוף שעת חצות, ויהא רשאי להמשיך לאכול ככל שיחפוץ. זאת משום, שאם זמן אכילת אפיקומן תם בחצות, פג חיובו לשמר את טעם המצה בפיו. ואם זמן אכילת אפיקומן תם בעלות השחר, הרי התנה במפורש שאם הלכה כן, אכילתו אינה לשם מצווה ולפני עלות השחר יאכל שוב מצה לשם מצווה.

"אפיקומן" - המצה האחרונה: הגרי"ז מבריסק זצ"ל (הגדה מבית לוי עמ' ו') טען, כי אם אמנם יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה רק באותו זמן שניתן לקיים בו את המצווה, שוב אין כל צורך בתנאי. זאת, מאחר שמצת "אפיקומן" היא המצה האחרונה שאדם אוכל בזמן המיידע למצווה. כלומר, עליו להקפיד שהדבר האחרון שייאכל על ידו בזמן המיידע למצווה, יהא מצה. מעתה, משאכל זה מצה טרם חצות והמשיך לאכול לאחר חצות, הרי שלדעת ר"א בן עזריה כבר יצא ידי חובו, ואילו לדעת רבי עקיבא, המשך אכילתו מגלה כי המצה שאכל לא היתה הדבר האחרון בסעודתו, וממילא הוא אינו מחוייב לשמר את טעמה של מצה סתמית... [דברי הגרי"ז הם ע"פ דברי הרמב"ם. אמנם, לפימ"ש

ולא פעמיים תקפוהו געגועים עזים למשפחתו ולביתו, אך היה עליו להרוות את צמאונו בביקורים החד-שנתיים, ואולי הדו-שנתיים שערך בבית הוריו לקראת החגים. בימים עברו לא היו ברירות הרבה. **חלפה** עברה לה שנה, שגררה אחריה שנה נוספת ועוד אחת, וכבר לא היה מיודענו בן תשע, אלא על סיפה של שנתו השלש עשרה. בר מצווה.

בימינו יש לנער בר מצווה למה לצפות. מסיבת מצווה, ולו הצנועה ביותר, היתה נחשבת פעם כחתונה מכובדת נקל לשער כי באותם ימים הרבה הילד בשולחן הגדול שבבית הוריו, זה שהועבר אליהם ביוזמה מבית סבא, עמוס במגדנות אפשר שאף ירכשו דג גדול, כפי שעשו בסעודת נישואין שהשתתף בה פעם, ותקופה ארוכה היה מהפך במחשבתו את רגעי הפגישה עם הוריו, כיצד אביו יטפח על שכמו, אמו תזיל דמעה, עד שכבר ידע בבירור כיצד יתנהלו העניינים.

כלילות היה מפליג על כנפי הדמיון וחוצה בתפילין הנוצצות שהמתניו עבורו, במבטי הקנאה שיופנו לעברו על ידי רעיו מינקות, שעדיין לא בילו די שנים בעולמו כדי להתחייב במצוות, ולעיתים, רחוקות ממש, נזכר גם בצביטה שלה יזכה מרב העיירה.

אולם, הוא לא נסע הביתה. **עתה**, היה עומד בישיבה, החבילה החומה תפוסה בזרועותיו, ובידו המכתב הבא:

שמחה לי מחמד לבבנו!
בקץ זה ימלאו לך בסיעתא דשמיא, י"ג שנים. רצון בזה זוג תפילין שעליך להניח עובר לגיל בר המצווה **בשבת** בר המצווה, הכנס נא לאחד מבתי הכנסת שוילנא מבורכת בהם, ואמור לגבאים כי ימלאו לך שלש עשרה שנים ועליך לקבל עליה לתורה. אם יתנו - טוב מאד. אם לא - גם כן אין הדבר נורא כל כך... אולם חלילה לך, שמחה לי מחמד, חלילה לך מלבטל תורה ולבוא הביתה לשם כך, חלילה. שב ולמד והיה תלמיד חכם.

אביך ואמך האוהבים אותך מאד.

כאותו רגע, סיפר לימים לעת זקנותו, כל החלומות נגוזו באחת!
ביום שמחת בר המצווה, ישב הנער ולמד בהתמדה גדולה, כשלנוכח עיניו ניצבות וגם עומדות דמויותיהם האהובות של אביו ושל אמו, אבל אהבו אותו בכל לב, ורצו עיבורו את הטוב ביותר. **חלילה**, שמחה לי, חלילה מלבטל תורה! - - -

זו היתה 'חגיגת' בר המצווה שלו.
מפליא לגלות אלו מסרים מופלאים השכילו דורות העבר להנחיל לילדיהם. האב ידע כי עליו לפייס את ילדו, ולדבר על ליבו לבל יצטער על שנאלץ לוותר על מסיבת בר המצווה. לא מתנה הבטיח לו לשם כך - האב ידע בכל ליבו, כי אם יכתוב לבנו: "שמחה לי מחמד, חלילה לך מלבטל תורה ולבוא הביתה לשם כך חלילה. שב ולמד והיה תלמיד חכם", די בכך כדי לגרום אושר לילדו ולשמחו. שכן, ידוע ידע הבן, כי אביו דובר אמת חצובה בסלע, ושמח בשמחתם, שמחתו.

הילד הזה הפך לימים לרבה של העיר צפת, רבי שמחה קפלן זצ"ל.

עובדה זו מופיעה בקיצור תולדות חייו של הגאון, בספר "שמחת תורה" שיצא לזכרו על ידי בני משפחתו.

הקורא שהפנה אותנו למכתב מרגש זה, ציין כי הדבר השפיע עליו הלכה למעשה: הסיפור הנ"ל עשה עלי רושם אדיר. גם אני רואה בעיני רוחי את האב הצדיק שהבין בתומו את גודל מעלת לימוד התורה והפסד ביטולה, וכה היה איתן באמונתו ובמעשיו, עד שבמכתב קצר עלה בידו להפיס את רגשותיו של ילדו הרך, ולטעת בו אהבת תורה ויראת שמים.

אני משתתף בשיעור קבוע ללימוד הדף היומי מידי ערב. עד היום, בעונות החתונות והשמחות, לא חששתי מהתחייב שיעור או מחצה ממנו. מאז שהתוודעתי לסיפור הנ"ל, נעשה עלי הדבר קשה בתכלית. אם לחתן הבר מצווה אסור לבטל תורה, למסובים לא כל שכן...

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פסק: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף נ/א בחצר אהל מועד

הדלקת המנורה בחצר??

מבואר בסוגייתנו, כי חצר בית המקדש, היא העזרה. מכאן יש לתמוה על האמור ב"על הניסים": והדליקו נרות **בחצרות** קדשן, הלא הדלקת המנורה מתבצעת בהיכל ולא בעזרה?
נראה, שאכן הדליקו בחצר ורק לאחר מכן הכניסו את המנורה פנימה, שהרי הדלקה מעין זו כשרה היא (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט הל' ז'). ומדוע עשו כך? משום שהיו טמאים ורצו למעט בכניסה להיכל בטומאה... (טעמא דקרא"ה חנוכה).

דף נז/ב רבי אלעזר בן עזריה היא

מנהג המקום

מאחר שרבי אלעזר בן עזריה סובר שפסח נאכל עד חצות בלבד, מדוע היה מיסב ביציאת מצרים עם המזבח עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית באותו ליל סדר מפורסם המסופר בהגדה? **הסתייגות** זצ"ל השואל זאת, משיב, כי מוזכר שם שהיו מסובין "בבני ברק". בני ברק עירו של רבי עקיבא היא, ולפיכך נהג כמנהג המקום! (קהילות יעקב" ברכות ב/א).

דף נח/א עצי תאניה יפים

חובת הכרת הטוב

בגמרתנו נאמר, כי נטלו "עצי תאניה יפים לסדר מערכה שניה של קטרת".
רש"י מפרש (ד"ה "עצי תאניה יפים"): "וטעם אגדה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון ויעשו להם חגורות", ולפיכך, נטלו דווקא עצי תאניה.
בא וראה גודל מעלתה של הכרת הטוב, שח לתלמידיו הגאון רבי משולם דוד סולובייצ'יק זצ"ל, ראש ישיבת בריסק. התאנה גרמה מיתה לאדם ולכל זרעו עד סוף הדורות כולם, ואף על פי כן - אנו מכירים לה טובה על שממנה נעשו החגורות... ("שי" לתורה", ר"ה י"ב רמ"ב).

דף ס/א מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחושת

בית המקדש - על ידי נבואה!

שלמה המלך בנה מזבח אבנים חלף מזבח הנחושת. ה"חתם סופר" זצ"ל שואל, מהיכן שאב שלמה המלך היתר לשנות את מבנה המזבח וכלים נוספים. אמנם, הדבר היה על פי נביאים, כאמור לקמן (ס/ב), אולם, הלא אין משנים ממצוות התורה על פי דברי נבואה?
ה"חתם סופר זצ"ל עונה: "אבל האיר ה' עיני", שכל זה רמוז בפסוק (שמות כה/ט) "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשה". והכוונה היא, כי כפי שהמשכן נעשה על ידי המראות שאני מראה אותך, כך תעשו לדורות (רש"י), על ידי מראה נבואה שתבוא. אף שבשאר מצוות אין שומעים לנביא לחדש אפילו כל שהוא - כאן נמסר מראש שבניין הבית, צורתו, וצורת כליו, יקבעו תמיד על ידי "ככל אשר אני מראה"!!!

דף סא/א קודם שיעמידו ליום את המשכן

מחירו של המשכן

הקמת המשכן, היתה פעולה פשוטה או פעולה מסובכת?

חשוב הנדסי שנעשה על ידי יהודי יקר בשם ר' רפאל חגיבי, העלה כי משקל כל קרש היה 1140.4 קילו! כדי לידע את משקלם הכולל של הקרשים, יש להכפיל את המספר בארבעים ושמונה. ואכן, ברש"י (שמות לט/ג) מובא, שהקמת המשכן היתה קשה על משה רבינו מפני כובד הקרשים.
חשוב נוסף שערך העלה, כי המשקל הכללי של המשכן כולו הגיע לכדי 340 טון, ועלות החומרים כיום היא 293 מיליון דולר...

הרא"ש שאפיקומן הוא זכר לפסח, וכן פסקו הטור וה"שולחן ערוך" או"ח סימן תע"ז סעיף א', ולפי"ד ודאי שיש מקום לתנאי. ועיין גם ב"משנה ברורה" סימן תע"ב ס"ק כ"ב, שאין לאכול מצה אחר אפיקומן].

דף נז/ב רבי אלעזר בן עזריה אומר... אף כאן עד חצות

"חצות" - אין כזה רגע

במאמר הקודם עסקנו במחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, עד מתי יש לאכול את בשר הפסח. לדעת ר"א בן עזריה עד חצות, ולדעת רבי עקיבא עד עלות השחר. בגמרא מבואר, כי ר"א בן עזריה למד כן מ"היקש", שכן, במכת בכורות, שאירעה בחצות, נאמר (שמות יב/יב) "בלילה הזה", ואף בקרבן פסח נאמר (שמות יב/ח) "בלילה הזה", הרי שבחצות תם זמן אכילתו של קרבן הפסח.

לכאורה, כשם שבכורי מצרים מתו "בחצות" בדיוק, מן הדין, שגם אכילת קרבן פסח תהא "בחצות" בלבד. אולם, כותב בעל ה"נודע ביהודה" (צל"ח ברכות ט/א), מאחר שאיש אינו מעלה על דעתו שניתן לאכול כזית בשר בזמן "חצות" בלבד, הבינו חכמים שבדרשה זו התורה ביקשה להפריד בין שני חצאי הלילה ולקבוע כי אחד מהם בלבד ראוי לאכילת קרבן פסח.

מדוע אין אוכלים מצה מחצות בלבד ועד הבוקר? עדיין יש לברר, מניין לחכמים שחציו הראשון של הלילה הוא הראוי לאכילה, שמא יש לאכול את בשר הפסח מחצות ואילך דווקא. ובכן, אומר הצ"ח, יש לדעת אל נכון את כל הנתונים שעליהם מבוסס חיוב אכילת בשר הפסח בליל הסדר, או אז שאלה זו תתמוסס מאליה.

מן הפסוק (דברים טז/ו) "תזבח את הפסח בערב **כבוא השמש**", דרשו חז"ל (ברכות ט/א) - "בערב אתה זובח, ו**כבוא השמש אתה אוכל**". כלומר, אין עוררין על כך, כי עם תחילת הלילה חלה מצוות אכילת בשר הפסח. הנידון הוא, איפוא, מתי פגה המצווה, ועל כך נסוב הפסוק "בלילה הזה", ממנו למדים כי זמן האכילה מוגבל עד חצות.

לכורי מצרים לא היה זמן למות משעסקנו ב"חצות", נציין את השאלה המפורסמת, הרווחת בבתי המדרשות, מתי מתו בכורי מצרים? הרי כאשר נחצה חפץ ינוחו לפנינו שני חלקים, ואין חלק שלישי שנמצא בין שני החצאים. מעתה, גם אין רגע מסוים שניתן לכנותו "חצות", כי לכשנמצאנו, נחצה גם אותו לשניים... כיצד, אם כן, מתו בכורות מצרים "בחצות", אחר שנוכחנו כי אין רגע שכזה?

לא צריך זמן כדי למות: הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל ("אהל יהושע" פרשת בא שם) השיב על כך בחידוד נאה. אכן כן, אין רגע המכונה "חצות", אך גם אין רגע שבו מתים. כלומר, מיתה אינה תהליך, כי אם מציאות. עד רגע פלוני אדם היה חי, ומן הרגע שלאחר מכן היה מת. מעתה, כאשר נאמר בתורה שבכורי מצרים מתו בחצות, הכוונה היא לכך, שעד חצות הם חיו, נשמו ובעטו, וברגע שלאחר חצות, כבר היו מוטלים כדומן על פני השדה.

דף נט/א הא איזקון להו

הקרבן הזקן ביותר

בסוגייתנו נאמר, כי אם נותרו קרבנות שהוקדשו בסוף תקופת בית ראשון ולא הספיקו לעלות על מזבח ה', הרי שלא הקריבום בבית שני, משום שזקנים בשנים היו וקרן זקן פסול להקרבה. על קרבנות אחרים, זקנים לא פחות, מספרים בעלי התוספות בסוגייתנו (נט/ב ד"ה "הא איזקון להו"), הלא הם הפרים שנשארו את ארון ה' במדבר והוקרבו בבית המקדש ארבע מאות ושמונים שנה אחר כך. לדעת בעלי התוספות הדבר התאפשר משום הוראת שעה מיוחדת, שכן, קרבן "זקן" פסול להקרבה (בכורות מא/א). אולם, לדעת הרמב"ם (עין "משנה למלך" הל' איסורי המזבח פ"ב הל' ו'), בהמה זקנה פסולה להקרבה משום תשישותה, אך אם כחה במותניה, ראויה היא להקרבה [עכ"פ מדאורייתא, עיין שם].

זקנה היא מושג יחסי: ה"שפת אמת" זצ"ל כותב, כי זיקנה היא דבר יחסי. בן אדם בן שמונים נחשב זקן, משום שרוב שנותיו חלפו. לעומת זאת, אדם הראשון, בגיל שמונים היה בתחילת חייו. לפיכך, פרים אלו שהשתנה טבעם להאריך ימים ושנים, לא נחשבו זקנים גם לאחר ארבע מאות ושמונים שנה, ואילו שחטום, יתכן שהיינו רואים אותם עוד בימינו אנו, וממילא, לכל הדעות הם לא נחשבו "זקנים".

במשנה (אבות פרק ה' משנה ו') נאמר: "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות... ואילו של אברהם אבינו". היו שהסיקו מכך, כי אילו של יצחק הוא הקרבן ה"זקן" ביותר בעולם, שכן, הוא הוקרב בהר המוריה אלפיים שבעים וארבע שנים לאחר ערב שבת בין השמשות של בריאת העולם. מדוע היה עליו להיברא בבין השמשות ולא בראו הא-ל עם שאר אחיו בערב שבת לפני הצהריים? בספר "פניני קדם" (פרשת וירא) מביא פרפרת נאה בעניין זה, בשם בעל "מצודת דוד" על אגדות הש"ס, האומר, כי לפני חטא האכילה מעץ הדעת, לא ירד מוות לעולם. אך לאחר שאכלה חווה

מעץ הדעת, ונתנה לאישה ולכל בעלי החיים (רש"י בראשית ג/ו), ירדה מיתה לעולם. לפיכך, נברא אילו של יצחק לאחר מעשה זה, כדי שיימנע מאכילת עץ הדעת ולא תחול עליו קללת המיתה. אלא, שכאשר נעין בפירושו למשנה של רבינו עובדיה מברטנורה, ב"מגן אבות", פירושו של הרשב"ץ על מסכת אבות (שם) ובשאר המפרשים, נמצא, כי אילו של יצחק לא נברא כלל בערב שבת בין השמשות, אלא באותה שעה נגזר עליו להאחז בסבך בקרניו, כדי לשמש תחליף ליצחק מכל מקום, יש לציין את האמור בזוהר הקדוש (פרשת וירא דף קכ/ב), כי עשרת הדברים שנמנו במשנה (שם) כמי שנבראו בין השמשות, לא נוצרו במועד זה, אלא באותה שעה נברא הכח הרוחני אשר היווה את הבסיס להיווצרות הגשמית של בריאה זו לאחר שנים.

דף סב/א והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל

מגילת בית המקדש ומהות המזבח

בסוגייתנו ובמספר מקומות נוספים בתלמוד, בהם הגמרא עוסקת בתבנית בניין בית המקדש, היא מציינת את הפסוק (דברי הימים א' כח/ט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית" **המגילה שנמסרה מדור לדור:** בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"א הל' א') ובמדרשים ("מדרש שמואל" פרק ט"ו ועוד) נאמר, כי הקב"ה מסר למשה רבינו "מגילת בית המקדש", בה פורטו תבנית המקדש ומידותיו. משה רבינו מסרה ליהושע, יהושע לזקנים, זקנים לנביאים, שמואל הנביא מסרה לדוד המלך ודוד המלך העבירה לשלמה בנו. כמובא בסוגייתנו, אין לשנות כי הוא זה מן התכנית שנמסרה ב"מגילת בית המקדש". יש הסוברים, כי הפרטים שנכתבו במגילת בית המקדש, הם מצווה לכתחילה ולא לעיכובא ("אבן האזל" הל' בית הבחירה פ"ב הל' ג' "אבי עזרי" הל' בית הבחירה פ"א הל' י'). לעומתם, יש שקבעו, כי חריגה כל שהיא מן המפורט במגילת בית המקדש, די בה כדי לפסול את בית המקדש (ח"י רבינו חיים הלוי, הל' בית הבחירה פ"א הל' י').

לדעתם, גם הרמב"ם סובר כן, שכתב (הל' בית הבחירה פ"ב הל' ג'): "מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש, ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה", שהרי אין לשנות מאומה מתבנית בית המקדש ושינוי בתבנית המזבח מעכב ופוסל את בית המקדש.

לומדי הדף היומי משתאים בוודאי, נוכח דברי גמרתנו הקובעת במפורש לגבי המזבח: "מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין!" (וכן פסק הרמב"ם, שם הל' י"ז).

שאלה זו הועלתה על ידי גדולי רבותינו, בהם "מנחת חינוך" (מצוה צ"ה), והגאון רבי לייב מאלין זצ"ל (חידושי רבי אריה לייב ח"ב סימן כ"ז) ביאר, כי יש להפריד בין הדבקים. דברי הרמב"ם, שאין לשנות מתבנית המזבח, מתייחסים לתפקידו של המזבח כמרכיב בבנין "בית המקדש". ומאחר שאסור לחרוג מתבנית המקדש, אין לשנות את צורת המזבח [כמבואר בסוגייתנו, שגם המזבח הוא בכלל "שהכל ביד ה'", ועיין תוס' ד"ה "מדת אורכו"]. אולם, סוגייתנו מתייחסת אל המזבח מצד הקרבת הקרבנות, וקובעת, כי גם שינוי זה בצורת המזבח, אינו פוסלו להקרבת קרבנות [ועיין שם עוד מה שהרחיב בעניין זה].

דף סא/ב ואש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה

החידוש שבנס חנוכה

יש מקשים: מה נתייחד בנס חנוכה, בו דלקה המנורה שמונה ימים, הרי נאמר במדרש, כי המנורה שבמקדש דלקה באופן קבוע? **הסביר** הגר"י וייס זצ"ל, בעל "מנחת יצחק": יש לשים לב לדברי גמרתנו, כי האש שעל המזבח ירדה מהשמים ולא נסתלקה [עיי"ש שהוכיח שלא נסתלקה אף בימי בית שני, אלא שמימי מנשה היתה בדרגה פחותה יותר כאמור כאן]. מאש זו לקחו להדליק את המנורה (ראה תמיד פרק ו' ובפירוש הרע"ב). מה פלא, איפוא, שתדלק על המנורה אש שמיימית זו, הבערתה על המזבח מאות שנים ברציפות בלא לכבות? אלא שכל זה טוב ויפה בימים כתיקונם. אך כאשר שיקצו מלכי יון את המזבח, וודאי שנסתלקה האש. נמצא, איפוא, שהאש שדלקה שמונה ימים על המנורה, לא מאש שמיימית זו היתה, אלא מאש של מטה - זו ודאי רבותא! ... ("מנחת יצחק", מועדים).

דף סב/ב על העצים אשר על האש

עקידת יצחק על האש

פעם שאל הגר"ז סולוביצ'יק זצ"ל 'חידה' את באי ביתו:

בפרשת העקידה נאמר, שאברהם לקח עמו לדרך עצים ואש. נאמר גם שערך את העצים על המזבח ועקד עליהם את יצחק, אולם שם לא נזכרה אש. האם גם ערך את האש ואף נעקד עליה יצחק? **אכן** כן, וכך כתוב במפורש! לא בתורה, לא בנביאים ולא בכתובים, אלא ב...הושענות: "למען בן הנעקד על עצים ואש"...

דף סב/ב עולת העוף ... וזרקו על גבי האש

עולת העוף - קרבן לה'

שני שינויים יש בין פסוקי התורה העוסקים בעולת העוף, לאלו העוסקים בעולת בהמה. בעולת העוף נאמר (ויקרא א/יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה'", ביטוי שאינו קיים בעולת בהמה. בעולת העוף נאמר (ויקרא א/טו) "והקריבו הכהן", לעומת שאר עולות שבהן הוזכר "כהנים" בלשון רבים.

סיבת השינויים נובעת מן העובדה שעולת העוף עולה כליל לה', בשונה מעולת בהמה שהכהנים נוטלים את עורה. לפיכך, היא מוגדרת **קרבן לה'** יותר מחברותיה. זו גם הסיבה שמוזכר בה כהן יחיד, שכן, רק כהן אחד עוסק בה, ואילו בעולת בהמה כהנים נוספים נהנים מן העור ("פנים יפות", ויקרא).

לעילוי נשמת

הר"ר מאיר וסרצ'ק ז"ל ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע כ' בחשוון תשל"ט תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

כלל ישראל מתאחד עם יצירת המזבח החדשה מבית מאורות:

קטע יומי מהזוהר הקדוש עם ביאור ייחודי ותובנות מאירות לחיים

בתוספת משנה והלכה יומית

ורגל בלבנו! מסתופכים מדי יום בהיכלו של רשב"י וזוכים לחיים מאירים

ר' איד

התנא האלוף רשב"י קורא לה: תאזני!

להצטרפות *3764 חייגו עכשיו

מבצע השקה חדשים משיעור הבית 29.90

חודש ראשון חינוך

גדולי הדורות גילו כי הזוהר הקדוש משתמש בלשון 'תאזני', כי בלימוד מוסרי הזוהר מתגלה האור וזוכים לחזות בנעם ה' עין בעין

לראות את רצונו מלבו:

